

NEBOJŠA JOVANOVIĆ

DVOR GOSPODARA
JEVREMA OBRENOVIĆA
1816–1842.

Copyright © 2020, Nebojša Jovanović
Copyright © 2020 ovog izdanja, LAGUNA

Zahvaljujemo Istorijskom muzeju Srbije na dopuštenju da koristimo fotografije eksponata iz njihovog fundusa unutar ove knjige.

Slika Jevrema Obrenovića na korici, ulje na platnu, autor Aristid Ekonomo, vlasništvo Narodnog muzeja u Beogradu.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Ćerki Leni

„Vaš brat Jefrem ne znam je li s vladanjem Vaše Svetlosti što zadovoljniji nego ikakav drugi činovnik, ali bi on sutra za Vas poginuo...“

(Vuk Stefanović Karadžić, Pismo knezu Milošu od 12/24. aprila 1832. godine, *Istorijski spisi*, I, Beograd, 1964, str. 187)

„Ma u kom činu bio, Jevrem je obično zvan 'Gospodar Jevrem', pa se znalo ko je.“

(Milan Đ. Milićević, *Pomenik znamenitih ljudi u srpskog naroda novijega doba*, Beograd, 1888, str. 461)

SADRŽAJ

<i>Prolog</i>	13
Uvod	15
I) POLITIČKA KARIJERA JEVREMA OBRENOVIĆA . 21	
1. Detinjstvo i mladost (1790–1816)	21
2. Upravnik Šabačke, Valjevske i Sokolske nahije (1816–1831)	23
3. Gubernator varoši i nahije beogradske (gradonačelnik Beograda)	41
4. U opoziciji (1836–1839)	44
5. Protiv ustavobranitelja (1839–1842)	54
SLIKA PRVA: ISTAKNUTI SRPSKI ČINOVNICI KOJI SU SLUŽBU ZAPOČELI KOD JEVREMA OBRENOVIĆA U ŠAPCU – SKICE ZA PORTRET . 62	
II) PORODICA – DOM KULTURNOG MECENE . . . 83	
1. Šabačka hronika	83
a) <i>Porodica</i>	83

b) Šabac	86
c) Obnova manastira Čokešine	87
d) Obnova puteva u Podrinju	89
e) Gradnja konaka Jevrema Obrenovića (1822–1824)	90
f) Uređivanje šabačke varoši	91
g) Prve zanatlije i trgovci u šabačkoj varoši	94
h) Poseta Joakima Vujića Šapcu, opis Šapca i opis konaka gospodara Jevrema	96
i) Poseta Georgija Magaraševića Šapcu, opis doručka, ručka, večere i celodnevnog ceremonijala u konaku gospodara Jevrema	100
j) Izgradnja šabačke crkve (1829–1858)	102
k) Dolazak Dimitrija Tirola (1829) i Josifa Šlezingera (1829) u Šabac	104
l) Rođenje sina Miloša, slavlje, crkvena zvona i konjske trke priređene u čast rođenja Jevremovog sina (1829)	107
m) Preseljenje u Beograd (1831)	108
2. Beogradska hronika	109
a) Porodica u novoj varoši i opis beogradske varoši	109
b) Osnivanje Narodne biblioteke (1832)	112
c) Osnivanje Društva srbske slovesnosti (1841)	113
d) Udaja Jevremovih ćerki Jelke i Simke (1834)	114
e) Gradnja, useljenje (1836) i opis nove kuće izvan varoši	117
SLIKA DRUGA: ANKINA SEĆANJA	119
SLIKA TREĆA: VISOČAJŠA VOLJA KNEŽEVA	122
SLIKA ČETVRTA: NA OBALI SU, UZDIGNUTIH RUKU, SVE MANJI, POPUT DECE, OSTAJALI DRAGI LJUDI...	127

III) RAZLAZ SA BRATOM	141
1. Konzuli u Beogradu	141
2. Izgnanstvo	168
SLIKA POSLEDNJA: PORTRET ZA KRAJ.	180
 POSLEDNJI OSVRT	 187
 Registar ličnih imena	 195
 Spisak izvora i literature	 203
Neobjavljeni izvori.	203
Štampa	204
Objavljeni izvori	205
 Literatura	 207
 Rodoslovi	 211
 O autoru.	 219

PROLOG

Kada je u junu 1839. godine knez Miloš, posle abdikacije, napuštao Srbiju da bi se preselio na svoja imanja u Vlaškoj, njegov oproštaj sa narodom na savskoj obali, pod Kalemegdanom, ostavio je dubok utisak na sve prisutne. Posle 24 godine vladavine, čovek koji je u Takovu (1815) podigao narod na Turke i nadalje svojim diplomatskim darom postao tvorac države Kneževine Srbije (1830), morao je da se ukloni pred opozicijom koja se isprečila njegovoj samovladi i ograničila mu vlast Ustavom (1838) i Državnim savetom, s kojim je morao ravnopravno da se dogovara o svim poslovima. Zbog čudi Miloševe, koji je bio duboko svestan svojih zasluga za Srbiju – zbog čega je smatrao da vrhovnu vlast ne mora da deli ni sa kim – ovakav ishod bio je izvestan. Mnogobrojni svet koji se oko deset sati pre podne 15. juna slegao pred beogradskom đumrukanom (carinarnicom), došao je da nemo otprati bivšeg kneza Srbije.¹ I sada su mu, kao nekada, kada su ga kao

---

¹ Dragoslav Stranjaković, *Vučićeva buna 1842*, Beograd, 1936, str. 13–16; Radoš Ljušić, *Kneževina Srbija (1830–1839)*, Beograd, 1986, str. 454–455.

istaknutog vojvodu iz Prvog srpskog ustanka (1804–1813) zaklinjali da ih ponovo povede u borbu protiv Turaka (1815), u Drugi ustanak, prilazili ugledniji ljudi i sveštenstvo ljubeći mu ruku, na šta im je on, pružajući desnicu, odgovarao krepkim glasom: „Zbogom!“ i „Praščavajte!“ Kada su na kraju došli na red i članovi Državnog saveta i počeli se s njim pozdravljati, pažnju su privukla dvojica, koja su stajala malo po strani. Prvi je bio najenergičniji opozicionar, nekada jedan od prvih Miloševih saboraca, Toma Vučić, koji je s nestrpljenjem čekao da knez već jednom sedne u lađu, ne želeći (i zazirući) da mu priđe i pozdravi se. Drugi, mršav, lep čovek, prosede kose i brkova, u generalskoj uniformi, bio je predsednik Državnog saveta, koji se odluči i pođe hramajući da se oprostí s knezom. Ali ovaj mu ne dade ruku i odvratí malo glavu od njega. „Sovjetnicima, mnogim, zavrtíše se suze u očima“, a neki i baš lepo zaplakaše. „A svetina mnoga samo utrnula...“²

Miloš se pozdravi s kneginjom, te sa mlađim sinom Mihailom uđe u srednju od tri lađe koje su ga čekale; u prvoj i poslednjoj nalazila se oružana straža predvođena jednim savetnikom.³ Kad ove odmakoše od obale, „prolomi se jauk i žena i mnogih ljudi“.⁴ Vučić pak zatrča se i baci kamen za knezom rekavši: „Kad se ovaj kamen iz Save vrati, onda se i ti vratio!“⁵

Predsednik Saveta, međutim, stajao je i dalje posramljen na mestu gde je maločas zastao, „jedio se i kidao, al’ već dockan“. Taj čovek, koga stari knez nije udostojio ni pozdravom ni pogledom, bio je njegov mlađi brat gospodar Jevrem Obrenović.

---

² Stefan Stevča Mihailović, *Memoari*, Beograd, 1928, str. 136.

³ R. Ljušić, *Kneževina Srbija*, str. 455.

⁴ D. Stranjaković, *Vučičeva buna...*, str. 16.

⁵ R. Ljušić, *Kneževina Srbija*, str. 455.

UVOD

Najmlađi brat kneza Miloša Jevrem (Teodorović) Obrenović (1790–1856), za vreme svog aktivnog učešća u političkom životu (1816–1842), bio je jedna od najznačajnijih i najzanimljivijih figura političke i kulturne scene u Srbiji. Bio je upravnik (oborknez) nahija (Šabačke, Valjevske, Sokolske i Beogradske), gubernator (gradonačelnik) varoši beogradske, komandant Podrinsko-savske vojne komande, predsednik Državnog saveta, kneževski namesnik (1835, 1839–1840), general, počasni član Društva srbske slovesnosti i jedan od najvećih mecena svog doba u Srbiji. Na njegovo ime nailazimo u radovima skoro svih istoričara koji su obrađivali teme vezane za periode prve vladavine kneza Miloša (1815–1839), kneza Milana (1839) i prve vladavine kneza Mihaila (1839–1842); o njemu su pisali savremenici, njegovog imena ima i u objavljenim i u neobjavljenim izvorima iz tog doba, a srećemo ga i na stranicama novina koje su tada počele da izlaze na srpskom jeziku u Kneževini Srbiji i južnoj Ugarskoj. Zanimljivo je da mu se – i pored svega – moderna istorijska nauka do najskorijeg vremena nije

odužila primerenom biografijom. Međutim, u traganju za svim dimenzijama životopisa ovog Obrenovića, istraživač će se vrlo brzo susresti sa činjenicom da postoji bar nekoliko zasebnih tema bez čije detaljnije obrade nije moguće potpuno osvetliti, rekonstruisati i oceniti jednu tako slojevitu ličnost. Recimo, vrlo brzo se može doći do zaključka da su za političku karijeru i odnos prema kulturi Jevrema Obrenovića, kao dva najvažnija vida njegovog delovanja, presudan uticaj imali: odnos s knezom Milošem, porodica, njegova sopstvena ličnost (sklona „novačenjima i napretku“, ali i samostalnosti i samosvojnosti), kao i hronične bolesti koje su ga pratile tokom celog života.

Posebno zanimljiv deo njegove biografije predstavljaju kuće (dvorovi, konaci) koje je gradio i u kojima je živio s porodicom do izgnanstva iz Srbije 1842. godine. Smatralo se, u njegovo doba, da su kuće gospodara Jevrema uvek bile najlepše u celoj Srbiji, pa su stoga često nazivane dvorovima ili konacima. Pojam *dvora* i *konaka* u prvoj polovini XIX veka u Srbiji još nije bio precizno definisan, pa su kuće u kojima su živeli vladari, poput Karađorđa (u Topoli) ili kneza Miloša (u Crnući, Kragujevcu, Požarevcu i Beogradu) češće nazivane konacima, dok su u isto vreme nove i lepe kuće najviših starešina češće nazivane dvorovima. Čak se i u poznatoj narodnoj pesmi o Moravi, iz tih vremena, kaže kako ona, pored ostalog, zna da „dođe“ i „potopi Jovanove dvore“ (u Čačku), a odnosi se na konak gospodara Jovana Obrenovića⁶, Miloševog i Jevremovog brata. U našoj historiografiji postoje, više usputne, napomene uz Jevrema Obrenovića da je on, uz ostalo, podigao i „nekoliko lepих zdanja u Srbiji“. On je, od porodičnih kuća, podigao jednu

---

⁶ Jovan Obrenović (1786–1850), upravnik Rudničke nahije; njegov konak u Čačku, iz 1835. godine, danas je zgrada Narodnog muzeja u Čačku.

u Šapcu (1824), jednu u Valjevu (1824)⁷ i jednu u Beogradu (1836). Po prelasku iz Šapca u Beograd (1831), pet godina je s porodicom živeo u kući koju mu je ustupio za stanovanje knez Miloš, koju nije on gradio, a nije ni knez, i za koju nemamo sačuvane podatke o gradnji, graditelju ili arhitekturi, ali zna se da je bila na mestu današnjeg Kapetan Mišinog zdanja, odnosno zgrade Rektorata Beogradskog univerziteta, u Vasinoj ulici. Zna se i da je imala veliki doksat (balkon), na spratu, okrenut prema Velikoj pijaci (današnjem Studentskom trgu), na kojem su često sedeli ukućani ili njihovi gosti, pa se može pretpostaviti da je bila prostrana i lepa, ali nalazila se u samom centru vrlo guste varoši, što je Jevremu i njegovoj porodici, odmah po dolasku iz mnogo manje šabačke varoši, pomalo i smetalo. Zbog toga je Jevrem odlučio da novu porodičnu kuću sazida izvan varoškog šanca, čak i iza Terazija, na putu ka Tašmajdanu. Za kuće koje je on gradio i u kojima je živeo s porodicom, naročito u Šapcu i Beogradu (porodica je u Valjevu samo povremeno boravila), znaju se imena graditelja, vreme izgradnje, dimenzije i unutrašnja i spoljašnja arhitektura, stil gradnje, broj soba i slični podaci. Sačuvana je i poneka crno-bela fotografija s kraja XIX veka. Kuće u Šapcu i Valjevu izgrađene su u stilu balkanske profane arhitekture, sa nekoliko doksata (balkona) i spratom, po projektu hadži Nikole Živkovića, dok je kuća u Beogradu izgrađena u stilu klasične nemačke arhitekture, s jednim spratom, po projektu Nemca Karola Arenta, koji je kuću i gradio (1835–1836). Upravo zbog izgradnje ove kuće izbile su prve nesuglasice između Jevrema i kneza Miloša. Posle povratka Obrenovića u Srbiju (1859), vreme koje Jevrem nije dočekaao (umro je 1856. godine), ta kuća se našla u najbližem susedstvu vladarskog dvora, niže

---

⁷ Danas se u toj kući nalazi Narodni muzej Valjeva.

Terazija, koji je 1844. godine podignut za kneza Aleksandra Karađorđevića, a u koji se 1859. godine najpre uselio stari knez Miloš, a potom, kao ponovni vladar, knez Mihailo Obrenović (1860–1868). U Jevremovoj kući gospodarile su tada njegova udovica Tomanija i kći Anka sa svojom decom, a naziv „predsoblje vlasti“ dovoljno je govorio koliko je kuća ponovo postala stecište ne samo kulturnog života već i političke vlasti. Naposljetku, u toj kući su najvećim delom odgajeni, u krilu babe Tomanije, a daleko od svojih roditelja, prva dva kralja novovekovne Srbije, otac i sin, Milan i Aleksandar Obrenović. Nažalost, ta kuća, kao i velelepna kuća u Šapcu, nisu ostale sačuvane.

U domu Jevrema Obrenovića, najpre u Šapcu a potom i u Beogradu, počelo se sa organizovanjem prvih književnih večeri, potom umetničkih posela a najposle i balova za najveću varošku gospodu tadašnje Srbije. Veliku ulogu u organizovanju ovakvih vrsta svečanosti imali su najpre Dimitrije Tirol i njegova supruga Hristina, koji su 1829. godine došli iz Temišvara u Šabac, za vaspitače Jevremove dece. Naravno, presudnu podršku za to dali su Jevrem i njegova supruga Tomanija, a kasnije i njihova kći Anka, koja je gostima svirala na prvom klaviru donesenom u Šabac (1829). Po prelasku u Beograd (1831), u Jevremovom domu rodila se ideja za osnivanje Narodne biblioteke (Srbije) 1832. godine, potom za osnivanje Srbskog učenog društva (Društva srbske slovesnosti) 1841. godine, kasnije Srpske kraljevske akademije (1886), a danas Srpske akademije nauka i umetnosti. Takođe, u njegovom domu najpre se došlo na ideju školovanja srpske darovite omladine u evropskim univerzitetkim centrima (1838), omladine koja će deceniju kasnije, odevena u evropska odela, u čuvenim kaputima redengotima i

---

sa skoro obaveznim šiljastim (jarećim) bradicama, zauzeti najuticajnije položaje u državnoj administraciji.

Obično se uzima da je sa organizovanjem prvih umetničkih posela u Srbiji i Beogradu započeto na dvoru kneza Aleksandra Karađorđevića (1842–1859), pod uticajem preduzimljive i energične kneginje Perside; ona je dvor na taj način gledala da što više približi javnom prostoru i srpskom visokom društvu, jer je bila nezadovoljna statusom dvora kao institucije, ali i statusom svoje porodice – koje im je namenio ustavobraniteljski režim. Međutim, i kneginja Persida je dobro znala da se s takvim običajima započelo najpre u domu Jevrema Obrenovića – koji je tada s porodicom bio u izgnanstvu iz Srbije, a čija se nova kuća nalazila u neposrednoj blizini kneževog dvora – pa je i među prvim gostima pozivala ljude koji su već bili gosti u „Jevremovom dvoru“, poput Lazara Zubana, Sime Milutinovića Sarajlije, Jovana Stejića, Cvetka Rajovića, Radovana Damjanovića i drugih. Oni su joj pomagali oko organizovanja posela kao ceremonijal-majstori jer su sve to već videli (ili sami radili) u Jevremovom domu. Čak je i ideju da naročiti vaspitači njihovoj deci, kneževićima, budu dovedeni iz inostranstva, naročito iz Zapadne Evrope, preuzela od Tomanije i Jevrema Obrenovića. Kada su Karađorđevići otišli u izgnanstvo (1859), a u neposredno susedstvo dvora vratila se porodica Jevrema Obrenovića, u svoju kuću, u njoj je nastavljeno sa društvenim običajima prekinutim 1842. godine, poselima, balovima i književnim večerima, koje je sada organizovala Jevremova kći Anka, već udovica s dvoje dece. Deo tih običaja, naročito balova, ona je prenela i u sam vladarski dvor, gde je njen rođak knez Mihailo, evropski obrazovan i pesnički nadaren, imao razumevanja za zapadnjačke običaje

i književne večeri, uz muziku s klavira. Nažalost, Ankin i Mihailov život završeni su tragično, istog časa i na istom mestu, u atentatu na Košutnjaku, 10. juna 1868. godine, a preživela baba Tomanija, kao najstariji i najpoštovaniji član dinastije, zadugo je prenela težište političke vlasti u Srbiji u svoj lični dom kao „predsoblje vlasti“.

Ovim radom pokušali smo da – uz biografiju Jevrema Obrenovića – oživimo i ambijent njegovih kuća, koje su s pravom, zbog svoje lepote, ali i zbog političkog i kulturnog uticaja u zemlji, nazivane „dvorovima gospodara Jevrema“.

I

POLITIČKA KARIJERA JEVREMA OBRENOVIĆA

1. Detinjstvo i mladost (1790–1816)

Jevrem T. Obrenović, rođen 18. marta 1790. godine u Srednjoj Dobrinji, bio je najmlađe dete u mnogočlanoj porodici Teodora Mihailovića i Višnje Urošević. Međutim, samo su mu Miloš (rođen 1783) i Jovan (1786) bili braća i po ocu i po majci, jer su Teodor i Višnja bili u drugom braku u koji su stupili kao sredovečni udovac i udovica.⁸ Otac mu je umro 1802, a majka 1817. godine. Sve do 1810. godine najznačajniji lik u toj porodici bio je polubrat Milan, Višnjin sin iz prvog braka, koji se kao momak osamostalio i vratio na imanje svog pokojnog oca Obrena u Brusnicu, a 1804. godine postao Karađorđev vojvoda. Iz pijeteta prema slavlom bratu, i Višnjini

---

⁸ Jevrem je po majci imao polubraču Jakova (1767–1817) i Milana (1770–1810) i polusestru Stanu (1773–?), a po ocu imao je polubraču – Rada, Radisava i Radonju, i polusestre – Petriju i Hristu; bio je, dakle, najmlađe od ukupno jedanaestoro dece Teodora Mihailovića iz Dobrinje i Višnje Urošević, rodom iz sela Donje Trepče; Andrija Veselinović, Radoš Ljušić, *Rodoslovi srpskih dinastija*, Novi Sad, 2002, str. 36.

sinovi iz drugog braka preuzeće njegovo prezime – Obrenović, a sve ređe će potpisivati svoje pravo – Teodorović.⁹

Nema podataka da je Jevrem učestvovao u ustaničkim borbama do 1813. godine. Zna se da je 1807. godinu (a možda i koju više) proveo u selu Lunjevici, u kući gazda Nikole Milićevića Lunjevice, gde je sa njegovim sinovima učio školu.¹⁰ Tako je postao jedini pismen među svojom braćom. Vrlo je verovatno da je kao stasao mladić stekao izvesno iskustvo na ratištu, jer ga prilikom propasti Srbije 1813. godine Miloš odvođi sa sobom u Užice i u jednom trenutku mu poverava komandu nad odbranom tog grada. Jevrem je, međutim, pred turskom vojskom pobjegao sa užičke tvrđave sa celokupnom posadom i, izmičući ispred potera, uspeo da se skloni u manastir Nikolje na Zapadnoj Moravi, gde je Miloš doveo u zbeg i svoju porodicu.¹¹ Odatle su, krajem godine, morali dublje u planinu Kablar, u selo Šarane, a u jesen 1814. godine Jevrem, Jovan i Miloš prešli su pod planinu Rudnik, gde su u selu Crnući („u jednoj vrleti, na skrovitom mestu“) načinili novu kuću.¹²

---

⁹ Videti: Milan Đ. Milićević, *Knez Miloš priča o sebi*, Beograd, 1893; Isti, *Kneževina Srbija*, I, Beograd, 1876; Isti, *Pomenik znamenitih ljudi u srpskog naroda novijega doba*, Beograd, 1888; Vuk Stefanović Karadžić, *Miloš Obrenović, Srpska istorija našega vremena*, Beograd, 1972; Andrija Veselinović, Radoš Ljušić, *Rodoslovi srpskih dinastija*, Novi Sad, 2002; Radoš Ljušić, *Milan Obrenović, vojvoda, komandant i savetnik Rudničke nahije*, Gornji Milanovac, 1995.

¹⁰ Jevrema Obrenovića i sinove Nikole Lunjevice Ivana, Milana i Nešu učio je Mihailo Resničanin, poreklom prekosavski Srbin (iz „Nemačke“), tada poznati učitelj; Milan Đ. Milićević, *Kneževina Srbija*, I, Beograd, 1876, str. 323.

¹¹ Videti: Vuk Stefanović Karadžić, *Miloš Obrenović, Srpska istorija našega vremena*, Beograd, 1972; Vladimir Stojančević, *Miloš Obrenović i njegovo doba*, Beograd, 1966; Mihailo Gavrilović, *Miloš Obrenović*, I, Beograd, 1908; Milan Đ. Milićević, *Kneževina Srbija*, I, Beograd, 1876, str. 323.

¹² *Isto*.

U vreme priprema za Drugi ustanak, s proleća 1815. godine, Jevrema su, kao dobavljača ratnog materijala iz Austrije, koji je s krdom goveda stigao do Save, kod ostružničke skele zarobili Turci i sproveli u Beograd. Po vezirovoj naredbi, prvo je bačen u tamnicu pod Zindan kapijom, a na vesti da je ustanak u Šumadiji počeo, u teškim okovima prebačen je u Kulu Nebojšu gde je („pritisnut nekakvom vratnicom“, koja ga je načinila trajnim invalidom) proveo više od šest meseci. Oslobođen je tek po ulasku trupa Marašli Ali-paše u Beograd, 31. oktobra 1815. godine, kad su otpočeli pregovori za nova prava Srba u Pašaluku.¹³

Političku karijeru, u formalnom smislu, započeo je pola godine posle završetka Drugog ustanka (1816), kada je postavljen za visokog činovnika (upravnika nahije) u Miloševoj administraciji. Knez ga je počeo doživljavati kao politički oslonac i čoveka koji u najvišoj meri pokazuje „revnost i poverženost k preljubeznomu otečestvu našem“ tek u kriznim 1820. i 1821. godini. Štaviše, Miloš je tada postao svestan da na njega može računati mnogo više nego na neinventivnog Jovana. To se vidi i iz pisama koje mu tada šalje, iz načina na koji ga oslovljava i po državnim stvarima koje mu poverava.¹⁴

2. Upravnik Šabačke, Valjevske i Sokolske nahije (1816–1831)

Jevrem je krajem aprila 1816. godine postavljen za oborkneza (upravnika) Šabačke nahije, oktobra 1819. godine

¹³ Kosta S. Protić, *Ratni događaji iz Drugog srpskog ustanka 1815*, Beograd, 1891; Vuk Stef. Karadžić, *Miloš Obrenović*, str. 272; M. Gavrilović, *Miloš Obrenović*, I, 241.

¹⁴ Vukašin i dr Nikola J. Petrović, *Grada za istoriju Kraljevine Srbije, Vreme prve vladavine kneza Miloša Obrenovića, I–II*, Beograd, 1882, str. 81, 172, 204–208 (= Petrovići, *Grada*).

poverena mu je i Valjevska a marta 1820. godine i Sokolska nahija.¹⁵ Tako je cela severozapadna Srbija (tri od ukupno dvanaest nahija) došla pod njegovu upravu. Ali tih godina Jevrem je još uvek bio rovitog zdravlja i slabo pokretan, hrom. Uz sve to, došla je i njegova ženidba (1816). Zbog toga, najveći deo poslova za njega i dalje je odrađivao stari knez Ilija Marković, kome je, bez obzira na novu dužnost u Narodnoj kancelariji u Beogradu, često preporučivano da se ne udaljava mnogo od Šapca, odnosno od Jevrema. Takva pisma dobijao je i od nadzornika Narodne kancelarije Dimitrija Đorđevića i od kneza Miloša. Odgovarajući na njih, Ilija Marković čak kaže da, zajedno sa ostalima, redovno nadgleda gospodara Jevrema, da razume šta u porukama piše ili da je, katkad, morao sam sve teftere da preuzme i da pregleda „kome ima šta davati i u koga uzimati“.¹⁶ Dakle, kada je Jevrem Obrenović postao oborknez Šabačke nahije, više od dve godine najveći deo njegovih poslova radio je i dalje čovek koji mu je predao dužnost – Ilija Marković.

A šta je radio Jevrem? On se, ubrzo pošto je došao u Šabac, zaljubio u Tomaniju Bogičević, ćerku tada već pokojnog vojvode Ante Bogičevića, koja se tih dana vratila iz izbeglištva iz Srema. Posle svadbe, 28. novembra 1816. godine, oni su mnogo više vremena provodili u Crnući, a u Šabac su se skupa, kao porodica sa ćerkama bliznakinjama, vratili tek

---

¹⁵ Arhiv Srbije (= AS), Knjažeska kancelarija (= KK), XXXVII, 6; Petrovići, *Građa*, 172; V. Stojančević, *Šabac i šabačka nahija od izbijanja prvog ustanka do kraja knez Miloševe vlade*, Šabac u prošlosti, II, Šabac, 1980, str. 91; M. Gavrilović, *Miloš Obrenović*, I, str. 251; Danica Milić, *Jedan vek privredne istorije Šapca*, Šabac u prošlosti, III, Šabac, 1980, str. 56.

¹⁶ AS, KK, XXXVII, 6; M. Gavrilović, *Miloš Obrenović*, I, str. 259; V. Stojančević, *Šabac i šabačka nahija*, str. 93.

maja 1818. godine.¹⁷ Za stanovanje im je ustupljen konak gazda Nikole Milićevića iz Lunjevice.¹⁸

Čini se da je Jevrem tek tada, kao porodičan čovek, počeo da udiše život punim plućima pa se to osetilo i u njegovom radu. Uhodao se u sve tajne činovničkog posla, prikupljao porez od knežinskih knezova,¹⁹ sudio u sporovima koje nisu mogli razrešiti niži knezovi, jurio hajduke po Podrinju, krčio puteve i ušoravao sela po Mačvi i Pocerini, a i šabačka varoš je počela da raste i razvija se. Čak je i Vuk Karadžić u Beču, u to vreme, čuo da se „Šabac na Bajiru načinio da ti ima oko šta gledati!“²⁰

Uzgređ, podređivanje i Valjevske nahije Jevremovoj upravi (1819) zanimljivo je današnjem istraživaču zbog najmanje dve stvari: prvo, zbog načina na koji je knez Miloš tu odluku obrazložio u pismu Jevremu (2. oktobra), i drugo, zbog jednog pisma koje je knez Miloš dobio četiri dana kasnije (6. oktobra) od čoveka koji je tada imao daleko najveći politički, diplomatski, činovnički, vojni i svakojaki drugi ugled ne samo u Valjevskoj nahiji već i mnogo, mnogo šire. Bio je to Prota Mateja Nenadović (1777–1854). U prvom pismu knez Miloš, pored ostalog kaže: „Ljubezni moj Jefreme, sposobnost u otpravljenju važnih dela otečestva (...), na samom delu sasvidatelstvovane u vrućenom pravleniju vašemu nahiji šabačkoj, obratile su pravetno vnanimanie i vzor naš na vas vručiti pravleniju vašemu i celu sosednu, ne sasvim ureždeniju, nahiju valjevsku; uveren

¹⁷ *Srpske novine*, LXI, 41/1894, 189; A. Veselinović, R. Ljušić, *Rodoslovi srpskih dinastija*, str. 74.

¹⁸ *Isto*.

¹⁹ Knežinski knez – starešina knežine, manje upravne jedinice od nahije, podređen nahijskom knezu.

²⁰ M. Gavrilović, *Miloš Obrenović*, I, str. 257.

budući da će te vi sve vozmožnoe staranije vaše upotrebiti i priležavati i rečenu nahiju valjevsku u ravni dobri poredak, kako i šabačku nahiju privesti...“²¹ A Prota Mateja, čovek sa previše iskustva za svoje tadašnje 42 godine, vojvoda iz oba ustanka, prvi predsednik vlade („Praviteljstvujuščeg sovjeta“) novovekovne Srbije – koji je nekada „sa carevima slobodno govorio“²² – kao da ovim kneževim potezom nije bio mnogo iznenađen. U vreme kada su padale glave Karađorđa, Petra Molera, Pavla Cukića, Milentija Nikšića i svih drugih koji su se našli na putu Miloševom samovlašću, on se, smatrajući to za najpametnije, pritajio u svojoj kući, u Brankovini, tvoreći iskustvenu misao o „večnoj promenljivosti sudbine“. Već doživljavajući da „pred svojim bivšim pandurima na noge ustaje“, mudri prota je i ovoga puta zadržao svoje dostojanstvo. Odgovarajući kao „nižejši sluga“ knezu na pismo u kome ga je ovaj obavestio o novom upravniku, on je ironično rekao da mu je to čak „osobito milo“ jer se sada i on uzda u veće jedinstvo i slogu, a ne da svako „zadrto vuče na svoju stranu“.²³ Interesovao se kada će Jevrem doći u Valjevo, da mu izade u susretanje i doček, jer zna da novi gospodar nikada nije bio u svojoj novoj nahiji. Napomenuo je, kao uzgred, kako ga je, prilikom njihovog nedavnog susreta, negde u Posavini, Jevrem izgrdio („mal’ me nije ubio“) što nije on, Prota, umesto njega, zamolio kneza da mu pošalje mazge umesto kamila kojima ne može „slame navesti“!²⁴ Tada mlad i osioni Jevrem, kasnije će Proti Mateji postati kum (krštavao mu je decu rođenu posle

---

²¹ Petrovići, *Grada*, str. 203–204.

²² Prota Mateja Nenadović, *Memoari*, Beograd, 1964, str. 28.

²³ Velibor Berko Savić, *Prota Mateja Nenadović, Akta i pisma*, Gornji Milanovac, 1974, str. 84, 353.

²⁴ *Isto*.

1819. godine), a Protu će Jevremu postati jedan od najboljih prijatelja i političkih savetnika.

U jesen 1820. godine Jevrem je odigrao presudnu ulogu u smirivanju nemira u šabačkoj varoši. Nemire su izazivali Turci, navodno zbog srpskog odbijanja Portinog fermana (7. septembra), koji je iz Carigrada u Beograd doneo naročiti izaslanik Mehmed Esad-efendija. Taj ferman Srbi su smatrali nepotpunim, smišljenim da „zabašuri srpsko pitanje“, pa su u Carigrad odmah poslata šestorica deputata (među njima i knez Ilija Marković) sa naročitom molbom koja se zasnivala na osmoj tački Bukureškog ugovora iz 1812. godine. Dok je Portin komesar još sedeo u Beogradu, tražeći neprestano da knez Miloš dođe i primi doneseni ferman, i beogradski Turci su počeli da prave incidente i provociraju Srbe. Pucali su na knežev konak, crkvu i zgradu Narodne kancelarije. Slično se počelo dešavati i u ostalim varošima, ali je šabačke Turke naročito poneo „neki divlji vetar u glavi“.²⁵ Na čelu sa nekim došljakom iz Bosne, Talom Ibrahim-agom, istukli su srpske pralje na Savi, ubili jednog Ciganina, prebili nekog mehandžiju, pucali iz obesti na Jevremov konak i pretili da će „udariti jurišom na serbsku varoš, narod pobiti, kuće opljačkati i popaliti“.²⁶ Dok je knez Miloš video u okupljanju bosanske turske vojske na levoj obali Drine pretnju i od vojne okupacije Beogradskog pašaluka, Jevrem ga je u pismima smirivao a Srbe po Šapcu sklanjao od Turaka i terao da izbegavaju provokacije i bilo kakvo suprotstavljanje. „I samo pametnom i odmerenom ponašanju Jevrema Obrenovića ima se zahvaliti što je za ovaj mah Šabac ostao na miru. Tale je radio svoje, a Jevrem je sklanjao Srbe da izbegavaju

²⁵ M. Gavrilović, *Miloš Obrenović*, I, str. 505.

²⁶ V. Stojančević, *Šabac i šabačka nahija*, str. 94.

kavge“,²⁷ zapisano je u jednom izvoru. Kad je beogradski vezir preko svojih tajnika stupio u vezu sa pojedinim nahij-skim starešinama i posavetovao ih da se odreknu politike kneza Miloša – nudeći im pojedinačno da prime isti ferman i postanu nezavisne starešine u svojim oblastima – za razliku od mnogih knezova koji su se kolebali i priznavali da im se ferman, u stvari, dopada, Jevrem Obrenović je najodlučnije odbio sva vezirova podmetanja. Ovim potezom on je stao na čelo tzv. rusofilskog političkog opredeljenja među visokim starešinama, za razliku od tzv. turkofila koji su bili spremni i na kompromis.²⁸

Već u aprilu 1821. godine Jevrem, sa velikom vojskom koja mu je data pod komandu, ulazi u Požarevac i guši bunu dvojice starešina koji su se pouzdali u vezirovu pomoć i pokušali da Požarevačku nahiju odvoje „od ostale Srbije“ i potčine je neposredno Marašli Ali-paši. Bili su to Marko Todorović Abdula, upravnik nahije, i Stefan Dobrnjac, knez Moravske knežine sa sedištem u Požarevcu. Još dok je sa vojskom stezao obruč oko cele nahije i pozivao „dva pogrešivša kneza“ na predaju, vratio je sa Morave odred vezirove vojske, koja je, tobože, krenula da pomogne u smirivanju situacije.²⁹ Dok je Dobrnjac uspeo da izađe iz obruča i pobegne paši u Leskovac, Abdula je, u vreme pretrage terena, odrpan i izmučen, izašao iz jedne šume pred Jevrema i predao mu se. Ovaj ga je odmah vezanog poslao u Kragujevac, pobunjeničkoj vojsci naredio da se raspusti, konfiskovao

---

²⁷ Petrovići, *Grada*, str. 119–120.

²⁸ M. Gavrilović, *Miloš Obrenović*, I, str. 495–496.

²⁹ „Oni – Turci – poslali su tamo alaj-bega pod izgovorom da miri; no on je saglasnik toga djela...“, pisao je knez Miloš Jevremu, uz preporuku da odred vezirove vojske odmah vrati u Beograd; Petrovići, *Grada*, I, str. 459.

imanja glavnih buntovnika, pokretnu imovinu sa tih imanja podelio svojim vojnicima za nagradu a Jovana Obrenovića, kao novog upravnika, ostavio u Požarevcu.³⁰

Po povratku iz Požarevca u Šabac, Jevremu su krajem aprila (1821) stigla uznemirujuća kneževa pisma iz Kragujevca „da su Turci otkrili onaj veliki grčki plan, koji je bio protiv samoga Sultana života i istrebljenja otomanskog carstva“,³¹ odnosno, da su heteristi³² podigli ustanak u Vlaškoj, Moldaviji i u Grčkoj i da svuda oko Srbije „užasna seča biva“. Iz Soluna prema Nišu krenuo je Husein-paša Gavanaz-oglu s velikom vojskom, pa je moguće da će, ako produži u Srbiju, a ne u Vlašku, zatražiti oduzimanje oružja, a može biti da će se ostvariti i ona gora slutnja – vojna okupacija Beogradskog pašaluka. Iako je srpski knez odranije dobijao pisma heterista da im se priključi, on se čvrsto držao zvaničnih ruskih saveta da sedi na miru i da ne dopusti direktno mešanje Srbije u eventualne događaje. Sada je Jevrem mogao da primeti da je strah turskog stanovništva postao veći od srpskog, da su se sve one kavgadžije pritajile ili pobile u Bosnu, uverene da će se i Srbi odlučiti na konačno svrgavanje turske vlasti. Knez Miloš je najviše upirao oči na Turke u Beogradu i Šapcu, a Jevrem mu je odgovarao (10. maja 1821): „Istina, Gospodaru, preveliki se strah u srca turska uselio!“³³ Dok je Jevrem u narednim mesecima obilazio granicu prema Bosni i pratio, preko Drine, kretanje Turaka – u selu Vukoni u Pocerini, i u manastiru u Novacima, kod

³⁰ Isto, str. 414–419; M. Gavrilović, *Miloš Obrenović*, I, str. 508–510.

³¹ Petrovići, *Grada*, II, str. 234; M. Gavrilović, *Miloš Obrenović*, II, str. 62.

³² Članovi tajnog revolucionarnog udruženja Filiki heterija, osnovanog u Odesi 1814. godine, a sastavljenog od grčkih, rumunskih, srpskih, bugarskih i ruskih patriota.

³³ Petrovići, *Grada*, II, str. 249–250; M. Gavrilović, *Miloš Obrenović*, II, str. 65.

Uba, stvarao je tajna skladišta oružja i municije dobavljenih preko Save, iz Austrije. Kad je početkom leta, zbog glasina da će turska vojska sigurno preći Drinu, srpsko stanovništvo iz Šapca počelo da se iseljava preko Save, knez je hrabrio Jevrema da Turci sigurno neće udariti sve dok „ne pukne puška s naše strane“ i da „politika iziskuje da mi s mirom sedimo“.³⁴ Reagovao je i beogradski vezir pa je u Šabac poslao specijalnu komisiju da konačno izgladi nesuglasice između Srba i Turaka i izvidi uzroke iseljavanja. Vezirov komesar Mustaj-beg je pred predstavnicima Srba i Turaka „podvezao mir“ između jednih i drugih i zajedno sa Jevremom savetovao popustljivost obema stranama.³⁵ Taman kad se činilo da se strasti stišavaju, odjeknula je u avgustu vest da su u Carigradu prekinuti diplomatski odnosi Porte sa Rusijom. Nedugo potom, početkom septembra, u Beogradu je umro vezir Marašli Ali-paša („čovek koji je pre šest godina, u ovo isto vreme, držao zamahnuti mač sultanov nad glavom pobunjenog naroda...“)³⁶. Ovim događajem otvarale su se, po Jevremovom i kneževom mišljenju, mogućnosti da se ruski dvor „pokavdži“ s Turskom i da Porta pošalje novog vezira sa zadatkom da ponovo pokori Srbiju i ugasi sve što je stečeno posle 1815. godine. Jevremu, u jednom trenutku (10. septembra), nije preostalo ništa drugo nego da pita brata: „Kad će biti vojna? Jesenas ili na proleće?“³⁷

Srećom, do rata nije došlo, ali je *pro domo* vrlo brzo stigao novi beogradski vezir – doduše, sa mnogo manjom vojskom nego što se očekivalo i bez zadatka da „pokorava“ Srbiju. Bio je to Abdurahman-paša, dotadašnji komandant Ada Kale,

---

³⁴ *Isto*, str. 265; *Isto*, str. 74.

³⁵ AS, KK, XXXVII, 51.

³⁶ Prema: M. Gavrilović, *Miloš Obrenović*, II, str. 83.

³⁷ *Isto*, II, str. 91.

upravo onaj čovek koji je na Dunavu hvatao pisma heterista (1820) upućena Milošu da se pridruži predstojećoj buni u Vlaškoj. Zato srpski knez i nije smeo da mu izađe u svečano susretanje, već je taj zadatak poverio Jevremu.

Sa svitom srpskih starešina, Jevrem Obrenović je 10. oktobra 1821. godine pred Beogradom dočekaao vezira i njegovu pratnju, poklonio mu se i potom ga ceremonijalno proveo kroz kapije Kalemegdana do okićenih i zastrtih saraja. Gospodar triju nahija je u visokom stilu obavio zadatak koji mu je poverio knez Miloš.³⁸

Sledećih dana, međutim, vezir je Jevrema (koji je morao da provodi vreme s njim dok se ne uredi novi odnosi) neprijatno iznenadio izvanrednim poznavanjem podataka o „silnom oružju i municiji prikupljenoj u Srbiji“.³⁹ Abdurahman-paša, vrlo strog i prek čovek, čvrste ruke, koji je sebe predstavio kao garanta da rata u Srbiji neće biti, isprepadao je Jevrema i nekim neobičnim potezima, u želji da sve sazna, da sve vidi („Već prvih dana i noći on je preobučen, čas kao delija, čas kao čauš, obilazio varoš i kafane, slušao šta se govori, motrio na red... pregledao je grad, druga utvrđenja, topove i topovske table i razaslao uhode po Srbiji...“).⁴⁰ Jevremu se vratilo u sećanje tamnovanje iz 1815. godine, pa je uspaničeno napisao knezu: „Koga su zmije klale i guštera se boji... Ja sam rad odavde izići, da se samnom više reum [zaloga] za vezira činio ne bi!“⁴¹ Posle ovoga, knez Miloš je izdao naročita uputstva Jovanu Obrenoviću i uputio ga 29. oktobra u Beograd da zameni brata. Burna i strašna 1821.

³⁸ Isto, str. 104; Petrovići, *Grada*, II, str. 214; Velibor Berko Savić, *Prota Mateja Nenadović, Akta i pisma*, Gornji Milanovac, 1984, str. 373.

³⁹ M. Gavrilović, *Miloš Obrenović*, II, str. 104.

⁴⁰ Isto, str. 108.

⁴¹ Isto, str. 109.

godina protekla je u spasenom miru a energični vezir je, kao što je i obećao, ugušio svaku razuzdanost Turaka.

Prema naredbi kneza Miloša od 1. juna 1823. godine, Jevrem je u Šapcu ustanovio nahijski sud „radi boljeg poretka i bržeg presuđivanja raspra i žalbi“.⁴² Poručeno mu je da knezove suda izabere između „ljudi čestni i pošteni, nekoristoljubivi i bez pristrasni“, a da pritom budu „u sudejskim delima koliko-toliko vešti“.⁴³ Od 1825. godine osnivani su magistrati u svim nahijskim središtima.

Dve-tri godine prividnog političkog zatišja (1822–1824) Jevrem Obrenović je iskoristio za dalje uređivanje srpskog dela Šapca, da od njega, pravljenjem raskrsnica i izvlačenjem ulica „pod lenjir“, stvori prvu urbanizovanu varoš u Srbiji. Za svoju porodicu podigao je lepe konake u Šapcu i Valjevu. Raštrkana sela u Mačvi, Pocerini i Posavini svodio je u pravilne redove kuća, šorove, krčio je puteve, širio, popravljao i nasipao stari, poznati drum koji je iz Beograda, preko Šapca i Loznice, vodio u Bosnu. Obnovio je manastir Čokešinu. Uz sve ovo, lećio se od hronične reumatske groznice, koja ga je, s vremena na vreme, obarala u postelju i podsećala na dane sužanjstva. Decembra 1824. godine groznica je bila praćena i strahovitim kašljem, koji je Jevrema dovodio na prag smrti. Ali, tek što je u Šabac stigao knežev lekar Vita Romita i naredio bolesniku strogo mirovanje, Jevrem je 17. januara (1825) opet morao u sedlo, na put prema Smederevskoj nahiji...

Pred vojskom naoružanih seljaka iz triju nahija zapadne Srbije, u osvit 31. januara stajao je na levoj obali Kolubare i, zasipan snegom, držao se novog kneževog naređenja da još

---

⁴² V. Stojančević, *Miloš Obrenović i njegovo doba*, str. 245.

⁴³ *Isto*.

dva-tri dana ne prelazi reku.⁴⁴ Pisma iz Kragujevca govori-la su da je u Smederevskoj nahiji izbila buna zbog visokih poreza i osionog, nasilničkog ponašanja tamošnjih knezova prema seljacima. Glavni podstrekač pokreta bio je nekadašnji pop, a tada svinjarski trgovac iz Kusatka, Miloje Popović zvani Đak.⁴⁵ Buna je sticala mnogo pristalica i prenosila se i na susedne oblasti, Požarevačku, Kragujevačku, a postojala je opasnost da zahvati i Beogradsku nahiju. Tada bi se već moglo govoriti o opštem ustanku protiv Miloševe vlasti. Kneževi činovnici već su bili isterani iz mnogih sela. Jovan Obrenović (upravnik Požarevačke nahije), ne mogavši da se domogne Kragujevca, poveo je porodicu iz Požarevca i izbegao u Poreč, na Dunavu. Njegov konak u Požarevcu spalio je Đakov brat Milić, a imovinu je opljačkao i podelio sa pobunjenicima. Đakova vojska kretala se prema Kragujevcu i upravo se kod Topole i Žabara sjedinila sa pobunjenim Jaseničanima i Lepeničanima...

Drugog februara Jevrem je prešao Kolubaru, a sutradan uveče sa svojim konjanicima ušao je u Kusadak. Tu je saznao da je bitka već završena. Sreo se sa Tomom Vučićem Perišićem – koji je sa svojim Gružanima bio u ulozi glavnog napadača – i ovaj mu je objasnio da je tog dana, u zoru, razbio ustaničku vojsku kod Oplenca, ali da mu je Đak, ranjen u nogu, izmakao i da beži prema granici. Jevrem je odmah pisao Milošu da nije ni on zabadava učestvovao u pohodu, jer da nije „sa svojim vojinstvom odonud prošao i da Đak danas razbijen nije“ – i Beogradska nahija bi se „ovomu

⁴⁴ M. Gavrilović, *Miloš Obrenović*, II, str. 567–569.

⁴⁵ Videti: Vasilije Krestić i Nikola Petrović, *Protokol kneza Miloša Obrenovića 1824–1825*, Beograd, 1973; Miroslav Đorđević, *Đakova buna*, Beograd, 1953; Vasilije Krestić, „Knez Miloš Obrenović i Đakova buna“, *Glas CCLXL Srpske akademije nauka i umetnosti*, Beograd, 1974.

prilepila bila!“⁴⁶ Potom je javio knezu da je uhvaćen Milić, Đakov brat, i da mu je odsečena glava. Knez mu je odgovorio da pronade tu Milićevu glavu i da je natakne na kolac kako bi je on video sa svojim vojnicima kad uskoro bude išao prema Selevcu. Na putu prema Požarevcu, 6. februara, Jevrem se zaustavio u Palanci jer je saznao da je u Mokrom Lugu, kod Beograda, uhvaćen Đak i da će do mraka biti doveden u to mesto. Uveče u Palanku stižu i knez Miloš i svezani vođa bune. Jevrem je spram svetlosti lučeva slušao ubedljiv i strašan Đakov odgovor knezu zašto se podigao: „Narod nije mi dao s mirom leba jesti i dignuli su se složno da ti kažu šta trpu od tvoje braće, i knezova i proći tvoji služitelja...“⁴⁷ Sutradan, u polju Rudine kraj Palanke, odigrao se i poslednji čin tragične seljačke bune. Na ranjenog i iznemoglog Đaka, popetog na jednog slabog konjića i pronesenog duž postrojenog vojničkog fronta, ispaljen je puščani plotun. Njegovo telo dignuto je potom na točak, a glava je poslata veziru u Beograd.

Početak iduće godine (1826), Jevrem je u okolini Beograda preuzeo glavnu ulogu u gušenju još jednog pokreta...

Konkretan cilj ove bune bio je uklanjanje kneza Miloša sa vlasti i povratak na ponovnu upravu Srbijom emigranata, starešina iz Prvog ustanka. U proklamaciji koja je umnožavana i deljena po Beogradu i okolini, Jevremova glava je ucenjena na 20.000 dukata a za Miloševu je obećavana nagrada od 50.000 dukata. Vođa bune bio je Đorđe Čarapić, sinovac Vase Čarapića, koji je prethodne godine, kao Đakov pristalica, izbegao u Austriju i odatle stupio u vezu sa Karađorđevim sinom Aleksom i starešinama iz Prvog ustanka, raseljenim u Besarabiji i Hotinu. Zaverenici, koji su

---

⁴⁶ M. Gavrilović, *Miloš Obrenović*, II, str. 569.

⁴⁷ M. Đorđević, *Đakova buna*, str. 145.

se nalazili sa obe strane Save i Dunava, čekali su da okopni sneg i da ojačaju ljudstvom...

Krajem januara, po snežnoj mećavi, Jevrem je krenuo iz Šapca i tek 22. februara stigao je u Grocku, gde je sazvao kmetove, izdao naređenja za čuvanje obale Dunava, zabranio prelazak na drugu stranu, evakuisao sumnjive porodice u unutrašnjost a potom – krenuo natrag prema Šapcu, usput uzimajući od svih kmetova zakletvu vernosti. Tek sredinom aprila knezovi Beogradske nahije Živko Mihailović i Nikola Stanković naišli su na pobunjenike iznad Rakovice. U kratkom okršaju, uspeali su da ubiju braću Đorđa i Marka Čarapića, da im odseku glave i pošalju ih Milošu u Kragujevac. „Njih je bilo svega šest druga, koji su došli iz Pančeva da bunu dižu“, sećao se kasnije Aleksa Simić.⁴⁸ „Knezovi potom zakopaju one pobijene i isečene, a glave njihove s onom dvojicom živih pošlju knjazu Milošu u Kragujevac.“⁴⁹ Posle lakog uklanjanja glavnih vinovnika, Jevrem je, u pratnji „50 do 60 konjanika“, 18. aprila stigao u Ripanj, selo iz kojeg su Čarapići, i preduzeo je istraživanje jataka i svih ljudi upletenih u akciju. Kod rakovičke mehane „on dade iskopati telesa onih poubijanih i metnu ih na točkove više rakovičke mehane, na jednom brdu zvanom Torlak. Pa posle počne ispitivati koji su odlazili k Čarapićima i mešali se s njima, i od to ko je od Ripnja a ko je iz Belog potoka, osudi devetoricu na smrt i osmoricu pogubi i mete na točkove kod Čarapića, a jedan mu pobegne i ode upravo knjazu Milošu u Kragujevac i knjaz Miloš oprostí mu život. Od one dvojice što su ufatili kod Čarapića, jednog metnu na točak kraj Save na Topčideru, a drugog na Karaburmu pokraj Dunava. To

⁴⁸ Aleksa Simić, *Sećanja Alekse Simića na knjaza Miloša*, Kragujevac, 1997, str. 136.

⁴⁹ *Isto*, str. 137.